

Cuprins

Postfață la ediția din 1999	5
În loc de introducere la ediția din 2003	6
Argument la ediția din 2010	9
Introducere la Manualul CICR din 2011	11
Argument la ediția din 2011	13
Cuvânt-înainte.....	19
PARTEA ÎNTÂIA	
FUNDAMENTELE DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR	25
CAPITOLUL 1. EVOLUȚIA, DENUMIREA ȘI DEFINIȚIA	26
1.1. Geneza și evoluția războiului	26
1.2. Denumirea de drept internațional umanitar	27
1.3. Definiția dreptului internațional umanitar	28
CAPITOLUL 2. IZVOARELE DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR	30
2.1. Izvoarele principale ale dreptului internațional umanitar	30
2.1.1. Acordurile internaționale	30
2.1.2. Influențele rezervelor făcute de state la Protocoalele adiționale din 1977	31
2.1.3. Principiile și regulile cutumiare	36
2.1.4. Codificarea dreptului militar și umanitar	39
2.1.4.1. Codificarea în practica și teoria generală a dreptului	39
2.1.4.2. Codificarea în dreptul internațional public	41
2.1.4.3. Codificarea în dreptul militar internațional	43
2.1.4.4. Codificarea în dreptul internațional umanitar (DIU)	46
2.2. Izvoarele secundare ale dreptului internațional umanitar	49
2.2.1. Jurisprudența	49
2.2.2. Lucrările specialiștilor în drept	49
2.2.3. Manualele de Drept Militar	50
CAPITOLUL 3. PRINCIPIILE GENERALE	51
3.1. Principiile dreptului internațional umanitar în teoria surselor de drept	51
3.2. Principiile lui Jean Pictet asupra dreptului internațional umanitar	52
CAPITOLUL 4. SUBIECTELE ȘI OBIECTUL DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR	62
4.1. Subiectele	62
4.1.1. Comunitățile	62
4.1.1.1. Statele, comunitățile prestatale și beligeranții de facto	62
4.1.1.2. Organizațiile internaționale	63
4.1.1.2.1. Organizația Națiunilor Unite	65
4.1.1.2.2. Organizații regionale europene	75
4.1.1.2.3. Organizațiile internaționale neguvernamentale și DIU	83

4.1.1.2.4. Concluzii privind calitatea de subiect de DIU al organizațiilor internaționale.....	90
4.1.2. Statutul juridic al indivizilor	92
4.2. Obiectul dreptului internațional umanitar	93
4.2.1. Conflictul armat internațional	94
4.2.2. Conflictul armat neinternațional	96
4.2.3. Conflictul armat destructurat sau războiul hibrid.....	100
4.2.4. Noile tipuri de beligeranță la începutul mileniului III.....	102
4.2.4.1. Lupta globală împotriva terorismului internațional.....	103
4.2.4.2. Conflicturile armate asimetrice și hibride	105
4.2.5. Dreptul internațional umanitar aplicabil în noile tipuri de beligeranță	108
4.2.6. Tulburări interne și tensiuni în interiorul statelor	117
CAPITOLUL 5. RELAȚIILE DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR CU ALTE ȘTIINȚE	119
5.1. Știința dreptului internațional umanitar	119
5.2. Filozofia pluridisciplinară a protecției umanitare în timp de conflict armat	121
5.3. Personalități universale ale gândirii și practicii umanitare	122
5.4. Raportul dintre dreptul internațional umanitar și drepturile omului.....	125
PARTEA A DOUA	
DREPTUL LA RĂZBOI	133
CAPITOLUL 6. DE LA „RĂZBOIUL JUST” LA „CRIMA DE AGRESIUNE”	134
6.1. Teoria războiului just	134
6.1.1. Războiul ca leac al problemelor fără leac ale relațiilor mondiale.....	134
6.1.2. Originea și evoluția conceptului de „război just”	136
6.1.3. Critica teoriei războiului just	137
6.2. Câteva consecințe ale aplicării teoriei războiului just.....	139
6.2.1. Implicarea politicii în conducerea războiului	139
6.2.2. Violența generalizată a statelor în conflictele armate	146
6.2.2.1. Violența, pacea și securitatea în politica regională și globală	147
6.2.2.2. Conflicte armate legitime și agresiuni internaționale	151
6.2.2.3. Gestionarea violenței generalizate în mediul geopolitic internațional	155
6.2.3. Victimele utilizării forței armate	159
6.2.3.1. Victime și victimologie.....	159
6.2.3.2. Victimele în dreptul intern al statelor	161
6.2.3.3. Victimele în dreptul internațional	163
6.2.3.4. Victimele conflictelor armate.....	165
6.2.3.5. Concluzia pentru protecția victimelor conflictelor armate în prezent și în viitor	167
6.3. Crima de agresiune	168
6.3.1. Definierea crimei de agresiune	168
6.3.2. Consecințe ale definirii crimei de agresiune asupra respectării dreptului internațional umanitar	170
CAPITOLUL 7. LEGITIMITATEA UTILIZĂRII FORȚEI ARMATE ÎN CARTA NAȚIUNILOR UNITE	172
7.1. Legitimitatea utilizării forței în ordinea juridică statală.....	172
7.1.1. Violența ilegală a indivizilor și reacția statului la aceasta	173
7.1.2. Apărarea ordinii constituționale împotriva tulburărilor agresive interne.....	179

7.1.3. Dreptul la insurecție armată și revoluție.....	183
7.1.3.1. Delimitări conceptuale referitoare la insurecție și revoluție	183
7.1.3.2. Momente ale teoriei dreptului la o bună guvernare	184
7.1.3.3. Consacrarea juridică a dreptului la schimbarea regimului politic	185
7.2. Legitimitatea utilizării forței în cadrul comunității internaționale	186
7.2.1. Aspecte istorice.....	187
7.2.2. Abolire folosirii forței prin Carta ONU.....	188
7.2.3. Utilizarea forței în mod anticipat sau preventiv	189
CAPITOLUL 8. LEGITIMA APĂRARE.....	192
8.1. Legitima apărare în dreptul internațional.....	192
8.2. Legitima apărare individuală	193
8.3. Legitima apărare colectivă	195
8.4. Riposta armată disproporționată	196
8.4.1. Regula proporționalității în dreptul păcii și cel al conflictelor armate	197
8.4.2. Reacția armată disproporționată în practica internațională	199
8.4.3. Concluzii referitoare la conflictul din Georgia din 2008.....	201
CAPITOLUL 9. FOLOSIREA FORȚEI ARMATE CA MĂSURĂ DE SECURITATE COLECTIVĂ.....	203
9.1. Monopolul ONU în autorizarea folosirii forței în relațiile internaționale	203
9.2. Reacții ale comunității internaționale la terorismul antiumanitar al Daesh.....	205
9.2.1. Originea și evoluția ISIS.....	205
9.2.2. Violența teroristă a ISIS în Siria	207
9.2.3. Crimele împotriva drepturilor omului și DIU în Irak	209
9.2.4. Poziția comunității internaționale față de crimele de DIU ale ISIS.....	209
9.3. Dreptul de intervenție umanitară în sistemul securității colective	211
9.3.1. Raportul dintre umanitarism și securitate după încheierea războiului rece	215
9.3.2. Practici intervenționiste ale guvernării supranaționale.....	218
9.3.3. „Responsabilitatea de a proteja” ca obiectiv al activității Comisiei Internaționale pentru Intervenție și Suveranitatea Statului	221
9.3.4. Consecințe ale adoptării de către ONU a Raportului Comisiei Internaționale pentru Intervenția și Suveranitatea Statului pentru implementarea „responsabilității de a proteja”	226
CAPITOLUL 10. RAPORTURILE DINTRE „JUS AD BELLUM” ȘI „JUS IN BELLO” ADICĂ DINTRE DREPTUL LA PACE ȘI SECURITATE ȘI DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR	229
10.1. Relația dintre jus ad bellum și jus in bello	229
10.2. Necesitatea și proporționalitatea în <i>jus ad bellum</i> și <i>jus in bello</i>	231
10.3. Dezvoltări jurisprudențiale ale relației dintre <i>jus ad bellum</i> și <i>jus in bello</i>	232
10.4. Reguli individuale de utilizare sau angajare a forței.....	233
10.5. Utilizarea forței în știința dreptului internațional	235
PARTEA A TREIA	
DREPTUL MILITAR INTERNAȚIONAL.....	239
CAPITOLUL 11. ÎNCEPEREA OSTILITĂȚILOR ȘI INSTITUIREA STĂRII DE BELIGERANȚĂ	240
11.1. Avertizarea prealabilă a adversarului.....	240
11.1.1. Procesul de instituționalizare a regulii avertizării prealabile	240

11.1.2. Modalități juridice de avertizare	241
11.2. Instituirea stării de beligeranță	243
11.2.1. Efectele asupra relațiilor dintre beligeranți	244
11.2.2. Efectele stării de beligeranță asupra resortisanților statelor inamice	246
11.2.3. Raporturile dintre cetățenii statelor beligerante	248
11.3. Avertizarea în monopolul Consiliului de Securitate al ONU asupra uzului internațional de forță	249
11.4. Dreptul neutralității.....	250
11.4.1. Neutralitatea terestră.....	250
11.4.2. Neutralitatea maritimă.....	253
11.4.3. Neutralitatea aeriană.....	255
CAPITOLUL 12. PERSOANELE AUTORIZATE SĂ COMITĂ ACTE DE OSTILITATE	257
12.1. Combatanții legali în conflictele armate internaționale.....	257
12.1.1. Statutul combatanților potrivit Convențiilor de la Haga din 1899 și din 1907.....	257
12.1.2. Statutul combatanților potrivit Convenția a III-a de la Geneva din 12 august 1949.....	258
12.1.3. Statutul combatanților potrivit Protocolului I din 1977.....	261
12.1.4. Specificul statutului personalului din forțele multinaționale.....	263
12.2. Alte categorii de participanți la ostilități	266
12.2.1. Spionii.....	266
12.2.2. Mercenarii	267
12.2.3. Criminalii de război sau combatanții neprivilegiați	269
12.3. Participarea directă la ostilități.....	270
12.3.1. Dezvoltări doctrinare și jurisprudențiale	271
12.3.2. Orientările interpretative ale CICR asupra noțiunii de participare directă la ostilități în DIU	272
12.3.3. Grupurile armate organizate și statutul de combatant în conflictele armate fără caracter internațional	273
12.3.4. Regimul companiilor private militare și de securitate.....	274
12.4. Obiectivele militare ca reflexie în bunuri a statutului combatanților	285
CAPITOLUL 13. REGIMUL METODELOR ȘI MIJLOACELOR DE RĂZBOI.....	288
13.1. Interzicerea sau limitarea utilizării unor mijloace de luptă clasice și neconvenționale	288
13.1.1. Principii fundamentale care guvernează dreptul părților la un conflict armat de a recurge la mijloace de război	288
13.1.2. Mijloace de război interzise sau limitate la utilizare	288
13.1.2.1. Criterii de ilegalizare a mijloacelor de război	289
13.1.2.2. Mijloace și metode de război interzise prin efectul criteriului „rău superflu”	289
13.1.2.3. Mijloacele și metodele de război cu efect nediscriminat	290
13.1.2.4. Mijloace de război ecologic.....	295
13.2. Regimul unor arme clasice de natură a produce „rău superflu”	297
13.2.1. Regimul unor arme convenționale specifice	297
13.2.2. Arme clasice care pot fi considerate ca producând efecte traumatizante excesive sau ca lovind fără discriminare.....	298
13.2.2.1. Schizele nelocalizabile.....	298
13.3.2.2. Mine, capcane și alte dispozitive	299
13.2.2.3. Arme incendiare.....	302

13.2.2.4. Proiectilele de mic calibru	303
13.2.2.5. Armele laser.....	303
13.2.2.6. Resturile explozive de război.....	304
13.2.2.7. Munițiile cu fragmentare	305
13.3. Metode de război.....	305
13.3.1. Definirea metodelor de război în dreptul internațional umanitar	305
13.3.2. Metode de război interzise	306
13.2.2.1. Metode de luptă interzise împotriva persoanelor	306
13.2.2.2. Metode de luptă interzise împotriva bunurilor	307
13.2.2.3. Interzicerea scuturilor umane	307
13.2.2.4. Represaliile	307
13.2.2.5. Înșelarea adversarului	308
13.4. Importanța regimului mijloacelor și metodelor de război pentru conducerea operațională	309
13.4.1. Managementul țintelor (targeting).....	310
13.4.2. Transparență și clandestinitate în acțiunile militare	316
CAPITOLUL 14. ÎNCETAREA STĂRII DE BELIGERANȚĂ ȘI RESTABILIREA PĂCII	323
14.1. Încetarea ostilităților	323
14.1.1. Modalități tradiționale de încetare a ostilităților.....	323
14.1.1.1. Prin instrumente scrise	323
14.1.1.2. Încetarea ostilităților prin acord tacit și act legislativ intern.....	327
14.1.2. Încetarea stării de beligeranță prin debellatio	328
14.2. Restabilirea păcii	328
14.2.1. Preliminariile păcii	328
14.2.2. Tratatul de pace	329
14.3. Încetarea stării de beligeranță în sistemul actual de securitate colectivă	331
14.4. Dreptul ocupației	333
CAPITOLUL 15. PARTICULARITĂȚILE CONFLICTELOR SPECIFICE.....	338
15.1 Războiul maritim.....	338
15.2. Războiul aerian.....	344
15.2.1. Originea și evoluția războiului aerian și reglementărilor sale	344
15.2.2. Manualul HPRC privind dreptul internațional în războiul aerian și de rachete	346
15.2.3. Sistemele de arme automate în conflictele armate aeriene	348
15.3. Specificul conflictelor armate fără caracter internațional	349
15.4. Operațiunile de sprijinire a păcii (OSP).....	351
15.5. Operațiile de siguranță internă (OSI)	352
15.6. Războiul cibernetic	358
15.7. Războiul global împotriva terorismului	360
PARTEA A PATRA	
DREPTUL UMANITAR INTERNAȚIONAL	367
CAPITOLUL 16. PROTECȚIA RĂNIȚILOR, BOLNAVILOR ȘI NAUFRAGIAȚILOR	368
16.1. Comitetul Internațional al Crucii Roșii: activitățile și mandatul său cu privire la dreptul internațional umanitar	368
16.1.1. Geneza și structura Mișcării Internaționale de Cruce Roșie și Semilună Roșie	368
16.1.1.1. Apariția și evoluția Mișcării Internaționale de Cruce Roșie	368

16.1.1.2. Structura Mișcării Internaționale de Cruce Roșie și Semilună Roșie	370
16.1.1.3. Societatea Națională de Cruce Roșie din România	373
16.1.2. Locul și rolul Comitetului Internațional al Crucii Roșii în sistemul dreptului umanitar	374
16.1.3. Acțiunile Comitetului internațional al Crucii Roșii în timp de pace	375
16.1.3.1. CICR – promotorul dreptului internațional umanitar	375
16.1.3.2. Rolul CICR în aplicarea dreptului internațional umanitar	376
16.1.3.3. Difuzarea dreptului internațional umanitar și a principiilor Crucii Roșii	376
16.1.4. Acțiunile Comitetului Internațional al Crucii Roșii în situații de conflict armat	377
16.1.4.1. Atragerea atenției părților la conflict asupra obligației de respectare a dreptului internațional umanitar	377
16.1.4.2. Substitut al Puterilor protectoare	377
16.1.4.3. Protecția și asistența pentru victimele de război	378
16.1.4.4. Mijloacele și metodele prin care acționează CICR	378
16.2. Conținutul protecției răniților, bolnavilor și naufragaților	379
16.3. Persoane dispărute și decedate	382
16.4. Protecția personalului organismelor umanitare	383
CAPITOLUL 17. TRATAMENTUL PRIZONIERILOR DE RĂZBOI.....	387
17.1. Definiție și statut	387
17.2. Captivitatea	389
17.3. Eliberarea	391
17.4. Aspecte istorice și actuale ale tratamentului prizonierilor	393
17.4.1. Regimul juridic al prizonierilor de război în URSS	394
17.4.2. Situația deținuților de la Guantanamo	397
17.4.3. Activitatea CICR pentru ameliorarea condițiilor de detenție în conflictele armate neinternaționale	399
CAPITOLUL 18. POPULAȚIA CIVILĂ ȘI PERSOANELE CIVILE.....	400
18.1. Evoluția și conținutul protecției	400
18.2. Copii, femei și reîntregirea familiilor	402
18.3. Refugiați și apatrizi	405
18.3.1. Actuala criză a migrației în Europa și transformarea legislației europene și naționale a refugiaților	407
18.4. Ziaristii	416
18.4.1. Libertatea de informare, opinia publică și ziaristica în societățile democratice	418
18.4.2. Etica ziaristică în timp de conflict armat	420
18.4.3. Protecția juridică a jurnalistului de război	422
18.4.4. Jurnalismul în războiul global împotriva terorismului	425
18.5. Organismele de protecție civilă	428
18.6. Garanții fundamentale	432
18.7. Dreptul operațional al protecției umanitare a civililor și victimelor războiului	434
18.7.1. Regulile de comportament umanitar pentru militari și polițiști	434
18.7.2. Aspecte operaționale umanitare	437

CAPITOLUL 19. PROTECȚIA BUNURILOR	438
19.1. Bunurile civile	438
19.2. Bunurile cu caracter sanitar.....	441
19.3. Bunuri culturale.....	442
19.4. Protecția specială a unor zone și localități	445
19.5. Cauze care înlătură răspunderea umanitară în conflictele armate	447
CAPITOLUL 20. PROTECȚIA MEDIULUI	451
20.1. Efectele războiului asupra mediului	451
20.2. Dreptul umanitar al mediului.....	454
20.3. Eficiența protecției mediului prin dreptul umanitar.	458
PARTEA A CINCEA	
APLICAREA DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR	461
CAPITOLUL 21. ARGUMENTE ÎN FAVOAREA APLICĂRII	462
21.1. Importanța aplicării și respectării dreptului internațional umanitar	462
21.1.1. Respectarea și aplicarea tratatelor în dreptul internațional public.....	462
21.1.2. Responsabilitatea executării tratatelor de drept internațional umanitar.....	462
21.2. Cauzele violărilor dreptului internațional umanitar și factorii ce influențează respectarea acestuia	465
21.2.1. Cauzele violărilor dreptului internațional umanitar.....	465
21.2.2. Factori de influențare a dreptului internațional umanitar.....	467
21.2.3. Standarde Umanitare Minime-o posibilă soluție pentru creșterea eficienței DIU	469
21.3. Criterii ale aplicării dreptului internațional umanitar	472
21.3.1. Domeniul de aplicare material al dreptului internațional umanitar	472
21.3.2. Domeniul de aplicare personal al dreptului internațional umanitar	472
21.3.3. Aplicarea dreptului internațional umanitar în timp.....	473
21.3.4. Aplicarea în spațiu a dreptului internațional umanitar	473
21.4. Câteva aspecte militare ale aplicării dreptului internațional umanitar	473
21.4.1. Asistența juridică a acțiunilor militare și polițienești	473
21.4.2. Consilierul juridic militar	474
21.4.3. Conducerea ostilităților militare și operațiilor polițienești conform dreptul internațional umanitar	476
21.4.3.1. Locul și rolul armatei și poliției în societățile democratice	477
21.4.3.2. Reguli generale de conducere a ostilităților militare	479
21.4.3.3. Conducerea operațiilor polițienești	480
CAPITOLUL 22. ASPECTE ALE APLICĂRII DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR DE CĂTRE STATE	483
22.1. Aspecte politico-strategice în aplicarea dreptului internațional umanitar	483
22.1.1. Rațiunile aplicării de către state a dreptului internațional umanitar și obligațiile prevenirii încălcărilor acestuia	483
22.1.2. Principiile aplicării de către state a dreptului internațional umanitar	485
22.2. Angajamentele de aplicare ale tuturor statelor.....	487
22.2.1. Ratificarea convențiilor umanitare.....	487
22.2.2. Difuzarea convențiilor umanitare	489
22.2.3. Cunoașterea și implementarea prin intermediul strategiilor de drept internațional umanitar și manualelor de dreptul conflictelor armate	492
22.2.4. Baza legală a difuzării dreptului internațional umanitar	493

22.2.5. Rolul disciplinei în respectarea dreptului internațional umanitar.....	497
22.2.5.1. Noțiuni generale privind disciplina	497
22.2.5.2. Disciplina în convențiile de drept internațional umanitar	501
22.2.5.3. Proceduri disciplinare în cazul încălcării dreptului internațional umanitar.....	502
22.2.6. Preocupări actuale de cunoaștere și aplicare a dreptului internațional umanitar	503
22.3. Implementarea convențiilor umanitare de către beligeranți	507
22.3.1. Măsuri de implementare adoptate în timp de pace.....	508
22.3.2. Măsuri de implementare adoptate după declanșarea conflictului.....	508
22.3.3. Asigurarea implementării după terminarea războiului	510
22.3.4. Gestionarea utilizării semnelor distinctive de protecție.....	511
22.4. Aplicarea convențiilor de drept internațional umanitar de către neutrii	515
22.5. Controlul aplicării dreptului internațional umanitar	516
22.5.1. Ancheta bilaterală	517
22.5.2. Comisia internațională de anchetă.....	518
22.5.3. Comitetul pentru protecția bunurilor culturale	521
CAPITOLUL 23. IMPLEMENTAREA CONVENȚIILOR UMANITARE PRIN CONCEPTE ACTUALE ȘI ABORDĂRII NOI	522
23.1. Actualitatea și perspectivele Convențiilor de la Geneva și Haga	522
23.2. Abordări jurisprudențiale ale dreptului internațional umanitar	524
23.3. Abordări doctrinare ale dreptului internațional umanitar	535
23.4. Unele probleme specifice în noile tipuri de conflicte armate	545
CAPITOLUL 24. ASPECTE ALE APLICĂRII DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR DE CĂTRE ORGANIZAȚIILE INTERNAȚIONALE	555
24.1. Mandatul organizațiilor internaționale de a respecta și a face să fie respectat dreptul internațional umanitar	555
24.1.1. Rolul Organizației Națiunilor Unite	555
24.1.1.1. Consiliul de Securitate	556
24.1.1.2. Adunarea Generală	556
24.1.1.3. Consiliul Drepturilor Omului	557
24.1.1.4. Instituțiile specializate	563
24.1.2. Rolul organizațiilor regionale.....	564
24.1.2.1. OSCE.....	564
24.1.2.2. NATO	564
24.1.2.3. Sistemul european de protecție a drepturilor omului	565
24.2. Aplicarea dreptului internațional umanitar în operațiile multinaționale de sprijinire a păcii.....	565
24.2.1. Operațiunile ONU	566
24.2.1.1. Instruirea umanitară a forțelor multinaționale	566
24.2.1.2. Administrația tranzițională.....	566
24.2.1.3. Protecția civililor în operațiile ONU	571
24.2.2. Operațiunile OSCE.....	572
24.2.3. Operațiunile NATO	572
24.2.4. Operațiunile UE.....	573
24.2.4.1. Agenția Europeană de Apărare	573
24.2.4.2. Colegiul European de Securitate și Apărare	576

24.2.4.3. Grupurile tactice de luptă ale Uniunii Europene	580
24.2.4.4. Misiunea Althea a Uniunii Europene în Bosnia Herțegovina.....	584
24.3. Disciplina militară în operațiile multinaționale	588
24.3.1. Orientări și directive ale ONU asupra problemelor disciplinare pentru personalul misiunilor Națiunilor Unite	589
24.3.2. Doctrine și proceduri NATO pentru poliția militară în vederea asigurării aplicării regulilor disciplinare în operații multinaționale.	592
24.3.3. Standarde de comportament militar disciplinat pentru îndeplinirea scopurilor strategice și tactice ale operațiilor desfășurate de UE în cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comună	594
24.3.4. Probleme disciplinare în Codul de conduită al OSCE	595
24.4. Asistența umanitară a organizațiilor internaționale	596
24.4.1. Doctrine operaționale de asistență umanitară la nivel global	596
24.4.1.1. Acțiunea umanitară, pacea și războiul în rezoluțiile ONU	597
24.4.1.2. Departamentul Operațiilor de Menținere a Păcii în ansamblul reformelor sistemului operațional global de sprijinire a păcii	599
24.4.1.3. Rolul Biroului de coordonare a afacerilor umanitare în gestionarea urgențelor complexe provocate de crize umanitare	603
24.4.2. Doctrine operaționale de asistență umanitară la nivel european.....	605
24.4.2.1. Complexitatea sistemului european al doctrinelor operaționale umanitare militare și civile	605
24.4.2.2. Crearea unui consens european în asistența umanitară generată de aplicarea Politicii Europene de Securitate Comună (PESC)	608
CAPITOLUL 25. ROLUL COMITETULUI INTERNAȚIONAL AL CRUCII ROȘII, INSTITUTULUI INTERNAȚIONAL DE DREPT UMANITAR ȘI ALTOR ORGANIZAȚII NEGUVERNAMENTALE.....	612
25.1. Comitetul Internațional al Crucii Roșii	612
25.2. Institutul Internațional de Drept Umanitar.....	613
25.3. Alte organizații neguvernamentale	615
PARTEA A ȘASEA	
JURISDICȚIA CRIMELOR DE RĂZBOI.....	617
CAPITOLUL 26. PRINCIPII GENERALE ALE RESPONSABILITĂȚII PENTRU ÎNCĂLCAREA DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR	618
26.1. Responsabilitatea statelor, a organelor și agenților lor în conflictele armate internaționale și neinternaționale	618
26.2. Responsabilitatea organizațiilor internaționale.....	621
26.3. Responsabilitatea individuală	623
26.4. Problema responsabilității companiilor private militare și de securitate (PMSCs)	624
CAPITOLUL 27. RĂSPUNDEREA MORALĂ, POLITICĂ ȘI MATERIALĂ A STATELOR ȘI A ORGANIZAȚIILOR INTERNAȚIONALE.....	627
27.1. Răspunderea morală prin acordarea de satisfacție	627
27.2. Răspunderea politică.....	628
27.3. Răspunderea materială prin despăgubiri de război	628
27.4. Curtea Internațională de Justiție – principala instanță în stabilirea răspunderii statelor și organizațiilor internaționale	629

CAPITOLUL 28. INFRAȚIUNI LA DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR.....	634
28.1. Crimele de război	634
28.2. Crimele contra umanității, genocidul și crima de agresiune.....	638
28.3. Implementarea dreptului internațional umanitar prin intermediul Statutului de la Roma al Curții Penale Internaționale.....	642
28.3.1. Încorporarea violărilor grave ale dreptului internațional umanitar în legislația internă	643
28.3.2. Analiza art. 8 din Statutul de la Roma.....	647
28.3.3. O abordare integrată a implementării dreptului internațional umanitar.....	651
28.3.4. Rolul primei Conferințe de evaluare a Curții Penale Internaționale	652
28.3.5. Concluzii.....	654
28.4. Imprescriptibilitatea crimelor de război și a crimelor contra umanității.....	654
28.5. Acțiunea disciplinară în cazul încălcării dreptului internațional umanitar	656
28.5.1. Diferențele dintre crimele de război și abaterile disciplinare.....	656
28.5.2. Obligațiile comandanților privind aplicarea procedurilor disciplinare în teatrul de operații.....	658
28.5.3. Codificări disciplinare de drept al conflictelor armate	660
CAPITOLUL 29. JURISDICȚIA NAȚIONALĂ A CRIMELOR DE RĂZBOI.....	664
29.1. Reprimarea violărilor comise de indivizi.....	664
29.2. Reprimarea națională a violărilor dreptului internațional umanitar.....	668
29.3. Persistența diversității de forme în reprimarea națională a crimelor de război	675
29.4. Buna administrare a justiției prin tribunalele militare.....	679
29.4.1. Tradiția separării tribunalelor militare de sistemul justiției civile	679
29.4.2. Modernizarea tribunalelor militare prin unificarea lor cu justiția civilă.....	681
29.4.3. Contribuția guvernării globale la implementarea principiilor buneii administrări a justiției prin tribunale militare	683
29.5. Evoluția cercetării infracțiunilor la ordinea și disciplina militară	685
29.5.1. Doctrina cercetării penale a infracțiunilor militare	685
29.5.2. Practica organelor judiciare în materia anchetării infracțiunilor la ordinea și disciplina militară	688
29.5.3. Caracteristicile cercetării disciplinare în cadrul forțelor multinaționale și al instanțelor penale internaționale	692
29.6. Autorități publice militare și judiciare cu atribuții în investigarea infracțiunilor la ordinea și disciplina militară.....	694
29.6.1. Autoritățile publice militare	695
29.6.2. Organele judiciare	699
29.6.3. Alți subiecți procesuali.....	700
29.7. Cooperarea parchetelor militare cu instanțele penale internaționale în combaterea violărilor dreptului internațional umanitar	701
29.7.1. Cooperarea judiciară internațională în materie penală.....	702
29.7.2. Întrajutorarea judiciară dintre state în procedurile anchetării crimelor de război.....	704
29.7.3. Rolul și atribuțiile procurorilor instanțelor penale internaționale	705
29.7.4. Valoarea investigațiilor independente ale organizațiilor neguvernamentale.....	708
29.8. Contribuția procurorilor militari la creșterea eficacității operațiilor multinaționale	711
29.8.1. Mecanismul intervenției comandanților pentru efectuarea cercetării penale și disciplinare în cazul infracțiunilor săvârșite în operații multinaționale.....	711

29.8.2. Rolul procurorului militar în îndeplinirea obiectivelor operațiunilor multinaționale prin prevenirea și combaterea infracțiunilor	714
29.9. Lecții învățate din procesele intentate unor militari în fața instanțelor naționale și internaționale	717
29.9.1. Procesul „Peleus”	719
29.9.2. Procesul uni „peacekeeper” belgian	720
29.10. Justiția tranzițională ca element al bunei guvernări în societățile posttotalitare	723
CAPITOLUL 30. INSTANȚE PENALE INTERNAȚIONALE	729
30.1. Apariția și evoluția instituției răspunderii internaționale penale	729
30.1.1. Primele încercări în materia răspunderii penale internaționale	729
30.1.2. Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg	731
30.1.3. Tribunalul Militar Internațional pentru Extremul Orient (de la Tokyo)	735
30.2. Tribunalele penale internaționale de la Haga și Arusha ca instanțe ad-hoc	737
30.2.1. Tribunalul penal internațional de la Haga pentru fosta Iugoslavia	738
30.2.2. Tribunalul penal internațional pentru Rwanda	743
30.2.3. Mecanismul internațional rezidual pentru tribunalele ad-hoc	745
30.3. Jurisdicții penale mixte, internaționale și naționale	746
30.3.1. Curtea Specială pentru Sierra Leone	751
30.3.2. Tribunalul special pentru Liban	752
30.4. Comisii internaționale ale ONU cu atribuții de investigație penală în domeniul dreptului internațional umanitar	753
30.5. Jurisdicții internaționale cu caracter regional în domeniul violării drepturilor omului	753
30.6. Instituirea jurisdicției internaționale penale permanente	759
30.6.1. Aspecte istorice	759
30.6.2. Natura juridică a Curții Penale Internaționale	760
30.6.3. Relația dintre Curtea Penală internațională și ONU	761
30.6.4. Compunerea și structura Curții	762
30.6.5. Competența Curții Penale Internaționale	762
30.6.5.1. Competența materială a Curții	762
30.6.5.2. Competența personală a Curții	764
30.6.6. Procedura în fața Curții	765
PARTEA A ȘAPTEA	
ROMÂNIA ȘI DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR	767
CAPITOLUL 31. RECEPTAREA CONVENȚIILOR UMANITARE ÎN LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ	768
31.1. Tradițiile umaniste ale României	768
31.2. Dreptul internațional umanitar în activitatea Parlamentului contemporan al României	775
31.3. Dreptul internațional umanitar în activitatea organelor executive	776
31.4. Dreptul internațional umanitar în activitatea puterii judecătorești	779
31.5. Aplicarea Dreptului internațional umanitar în operațiile de menținere a păcii	781
CAPITOLUL 32. ELEMENTE ISTORICE ALE IMPLEMENTĂRII DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR ÎN ROMÂNIA	783
32.1. Războiul de independență al României și dreptul conflictelor armate	783
32.2. Războaiele balcanice și legislația militară	790

32.3. Dezertarea în primul război mondial	793
32.4. Captivitatea prizonierilor români în URSS în cel de-al doilea război mondial	798
32.5. Procesele judiciare ale Revoluției din 1989	802
32.5.1. Tragerea la răspundere juridică a militarilor	803
32.5.2. Concluzii asupra acțiunilor militare ale armatei în procesele judiciare române referitoare la evenimentele din decembrie 1989	804
32.5.3. Intervenția Curții Europene a Drepturilor Omului în procesele juridice ale acțiunilor Armatei în evenimentele din decembrie 1989	806
CAPITOLUL 33. ASOCIAȚIA ROMÂNĂ DE DREPT UMANITAR (ARDU)	809
33.1. Personalități românești ale gândirii și practicii umanitare	809
33.2. Înființarea, organizarea și funcționarea ARDU	813
33.3. Revista Română de Drept Umanitar și alte publicații ale ARDU	814
33.4. Cursurile postuniversitare de drept internațional umanitar și alte manifestări științifice ale ARDU	815
33.5. Filialele ARDU	817
33.6. Relațiile externe ale ARDU	817
33.7. Dreptul Internațional Umanitar în Republica Moldova	818
CAPITOLUL 34. INFLUENȚE EXTERNE ÎN APLICAREA TRATATELOR UMANITARE	820
34.1. România la Consiliul Drepturilor Omului	820
34.2. Între exigențele CPI și imperatiivele strategice ale SUA	824
34.2.1. Curtea Penală Internațională și obligația statelor de a coopera în realizarea jurisdicției sale	824
34.2.2. Poziția SUA față de CPI și politica Acordurilor Bilaterale de Imunitate	826
34.2.3. Poziția comună a Uniunii Europene	828
34.2.4. Atitudinea României față de CPI în jocul dintre SUA și UE	830
34.3. România și închisorile CIA	833
34.4. Opinia de DIU și drept internațional penal a judecătorului Corneliu-Liviu Popescu în cauza Șandru ș.a. împotriva României la CEDO	834
34.5. Influența conceptelor de DIU ale UE	836
34.5.1. Cadru general al UE în promovarea respectării DIU	836
34.5.2. Conceptul European asupra protecției civililor în operațiile UE	838
34.5.3. Conceptul UE privind pagubele colaterale în operații militare	839
CAPITOLUL 35. COMISIA NAȚIONALĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL UMANITAR	840
35.1. Originea organismelor naționale de implementare a DIU	840
35.2. Organisme românești de aplicare a Dreptului Internațional Umanitar	842
35.2.1. Societatea Națională de Cruce Roșie din România (SNCRR)	842
35.2.1.1. Aspecte istorice ale activității Societății de Cruce Roșie Române	842
35.2.1.2. Reglementarea actuală a activității SNCRR	843
35.2.2. Organisme românești de protecție civilă	844
35.2.2.1. Aspecte istorice ale activității organismelor de „apărare pasivă”	844
35.2.2.2. Reglementări actuale ale protecției civile	845
35.2.3. Comisia de Drept Internațional Umanitar a Armatei (CDIUA)	846
35.3. Comisia Interdepartamentală de Drept Umanitar din Republica Moldova (CIDURM)	847
35.4. Înființarea, organizarea și atribuțiile Comisiei Naționale de Drept Internațional Umanitar	848
35.5. Funcționarea CNDIU	850

35.6. Instrumente de funcționare a Comisiei Naționale de Drept Internațional Umanitar	851
35.6.1. Strategia națională a României de aplicare a DIU.....	851
35.6.2. Planurile anuale de activități ale CNDIU	852
35.6.3. Rapoarte asupra activității CNDIU	852
35.6.4. Ziua dreptului internațional umanitar.....	853
În loc de încheiere	855
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	857

Cuvânt-înainte

Este o stare de fapt ce nu poate fi pusă la îndoială că în a doua decadă a secolului XX s-au multiplicat în așa măsură documentele de drept internațional umanitar (DIU) încât se poate concluziona că suntem martorii unui proces de maturizare a conștiinței umanitare la toate nivelurile de guvernare. Încercarea de a elabora standarde cât mai eficace referitoare la limitarea utilizării forței armate în relațiile internaționale concomitent cu protecția victimelor conflictelor armate este deosebit de vizibilă la nivelul guvernării globale realizate prin intermediul ONU. Expresia esențială a acestei tendințe este inițiativa Secretarului General al ONU intitulată **Drepturile omului în primul rând**¹ lansată la sfârșitul anului 2013 care are menirea de a asigura condițiile ca Sistemul Națiunilor Unite să acționeze eficace și la timp în prevenirea și răspunsul la violările pe scară largă a drepturilor omului și dreptului umanitar, așa cum este mandatat de Cartă și de Rezoluțiile sale; această inițiativă globală, inovatoare și cuprinzătoare își propune să-și materializeze obiectivele printr-un schimb cultural în interiorul Organizației astfel încât drepturile omului și protecția civililor în conflictele armate să fie considerate esența responsabilității întregului sistem, încurajând organele principale să ia măsurile necesare și să acționeze cu curaj moral pentru prevenirea violărilor grave și atragerea întregului personal la acest scop nobil.

Declarația Secretarului General al ONU din 22 noiembrie 2013 reînnoiește angajamentul Preambulului Cartei care începe cu cuvintele „*Noi popoarele ...*” pentru menținerea păcii și securității în vederea protecției drepturilor omului, încercând să depășească slăbiciunile și criticile la adresa Organizației printr-un Plan de acțiune de evitare a catastrofelor umanitare, plan ce implică șase domenii: angajamentul conducerii ONU de a promova respectarea drepturilor omului pe baza Cartei și a propriilor rezoluții; furnizarea către toate statele membre a informațiilor necesare pentru a răspunde responsabil la orice violare a drepturilor omului; recunoașterea rapidă, pe teren, a tuturor situațiilor care prezintă risc de violări grave ale drepturilor omului și DIU; abordarea coerentă a răspunsului ONU prin misiunile sale operaționale care să faciliteze coordonarea rezoluțiilor organelor principale de la Sediul; angajarea organizată și eficace a agenților umanitari din teren în identificarea abuzurilor la adresa drepturilor omului și dreptului internațional umanitar (DIU); întreprinderea tuturor acestor activități printr-o mai bună gestiune a informațiilor asupra amenințărilor la adresa drepturilor omului în vederea elaborării propriilor planuri operaționale de apărare cât și a implicării eficiente a statelor membre.

Eficacitatea Inițiativei „**Drepturile înainte de orice**” a fost demonstrată nu numai cu prilejul rezolvării în 2014 a situației tensionate din Sudanul de Sud dar a fost evidențiată și în Raportul asupra activității Organizației² ori în cel referitor la viitorul operațiilor de pace ale Națiunilor Unite³. O importanță deosebită pentru starea de maturitate a culturii de DIU în ONU o are și Raportul prezentat Adunării Generale la cea de-a 70-a sesiune referitoare la Protecția civililor în conflictele armate⁴ care identifică la punctul 7 cele cinci mari imperative de acțiune în acest domeniu: intensificarea acțiunii de determinare a beligeranților să respecte DIU pe timpul luptelor; colaborarea sistematică și cu grupările armate nestatale pentru a le obliga să respecte DIU; întărirea progreselor făcute deja pentru protecția civililor în operațiile de pace; concertarea eforturilor în direcția acceptării de către beligeranți a intervenției umanitare pentru civili; favorizarea culturii răspunderii pentru violarea DIU. Enumerând problemele specifice diferitelor țări afectate de conflicte (Afganistan, Republica Centrafricană, Columbia, R.D.

¹ În limba engleză *Human Rights up Front Initiative* iar în franceză *les droits avant tout*.

² Documentul A/70/1.

³ Documentul A/70/357-S/2015/682.

⁴ Documentul S/2015/453.

Congo, Irak, Libia, Myanmar, Mali, Nigeria, Palestina, Pakistan, Somalia, Sudanul de Sud, Sudan, Siria, Ucraina, Yemen) se propune ca acest tip de Raport să se facă anual (și nu la 18 luni ca până în prezent) iar Consiliul de Securitate al ONU să analizeze semestrial protecția civililor în conflictele armate prin intermediul Grupului său de experți care să fie solicitat sistematic în urmărirea evoluției tendințelor acestui fenomen.

Intențiile ONU de a pune în viitor pe primul loc respectarea drepturilor omului atât pe timp de pace cât și la criză și război rezultă și din rezoluțiile Consiliului de Securitate, cum ar fi cea cu nr. 2182/2014 referitoare la situația din Somalia și Eritreea sau cea cu nr. 2199/2015 privind stoparea terorismului în Irak și Siria, prin ambele¹ reafirmându-se multiple sancțiuni economice față de încălcările DIU. Pe de altă parte, Rezoluția Adunării Generale a ONU din 18 septembrie 2003, referitoare la promovarea și protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale în cadrul luptei contra teroriste conține referiri la necesitatea respectării DIU în special în cazul atacului din aer al țintelor teroriste². De asemenea, Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU nr. 2249/2015, depusă de Franța în urma atentatelor teroriste de la Paris din 13 noiembrie 2015, autorizează toate statele membre să ia toate măsurile necesare împotriva Daesh (ISIS), coordonându-și eforturile în vederea distrugerii grupării teroriste și prevenirii/eliminării amenințărilor teroriste, fiind condamnate și recente atacuri teroriste din Tunisia, Turcia, Liban, Egipt.

Instaurarea domniei legii la nivelul guvernantei globale are note specifice în rapoartele prezentate de instanțele penale internaționale la cea de a 70-a sesiune a Adunării Generale a ONU³, demonstrând o puternică voință de a pune capăt impunității criminalilor de război. Astfel, la Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie au fost trimiși în judecată din 1993 până în prezent 161 de acuzați, procesele fiind finalizate pentru 147, dintre aceștia, 80 fiind condamnați, 18 achitați, 13 transferați la instanțe naționale iar pentru 36 acuzațiile au fost retrase. O activitate la fel de laborioasă a avut și Tribunalul pentru Ruanda, în al 20-lea (și ultimul) său raport evidențiind că din cei 93 de acuzați în instanța de la Arusha 61 au fost condamnați, 14 achitați, 10 trimiși în instanțe naționale iar pentru 2 acuzațiile au fost retrase, 3 au decedat și 3 n-au putut fi arestați. Și Curtea Penală Internațională a fost sesizată cu 21 de afaceri judiciare în care s-au dat deja sentințe în primă instanță, trecându-se la faza apelului, dar și cu 10 situații în care Biroul Procurorului desfășoară examinări preliminare (Afganistan, Columbia, Georgia, Guineea, Honduras, Irak, Nigeria, R. Centrafricană, Palestina, Ucraina); dacă se are în vedere că numărul ratificărilor Statutului CPI a ajuns la 123, existând 24 de ratificări la amendamentele art. 8 și încă 23 la definiția crimei de agresiune, iar în 2016 patru procese simultan privind infracțiuni grave de DIU împotriva a 10000 de persoane sunt pe rolul instanței, se poate concluziona că instanța internațională penală cu caracter permanent își aduce o contribuție remarcabilă la înfăptuirea justiției.

Și la nivelul organizațiilor internaționale regionale se constată un progres real al documentelor de DIU, un exemplu în acest sens fiind acțiunea europeană care are un impact global. Astfel, Orientările actualizate ale UE privind promovarea respectării DIU⁴ au ca obiectiv stabilirea instrumentelor operaționale în acest domeniu, fiind complementare altor poziții comune deja adoptate referitoare la drepturile omului, tortura și protecția civililor; inspirându-se din experiențele Consiliului Europei în promovarea DIU, Parlamentul UE a adoptat în 2015 o rezoluție privind distrugerea de către Daesh/ISIS a siturilor culturale de la Palmyra din Siria⁵ în care se demonstrează violarea izvoarelor juridice pertinente ale DIU

¹ Publicate în M. Of. nr. 206/2015.

² Documentul A/68/389.

³ Documentul ONU cu nr. A/70/4 (Curtea Internațională de Justiție), A/70/218 (Tribunalul Penal Internațional pentru Rwanda), A/70/225 (Mecanismul Instanțelor Penale Internaționale) și A/70/226 (Tribunalul pentru fosta Iugoslavie).

⁴ Documentul Consiliului UE cu nr. 2009/C303/06.

⁵ Documentul PE nr. 2015/2649 (RSP).

referitoare la protecția patrimoniului cultural universal. La rândul său, implicându-se în acțiunile de combatere a cyber-terorismului, transpusă în noua politică elaborată în cadrul Summitului din Țara Galilor din septembrie 2014, NATO a afirmat hotărât că dreptul internațional se aplică și în spațiul cibernetic, așa cum constatase Grupul Internațional de Experți invitați de Centrul de Excelență al NATO în apărarea cooperativă cibernetică de la Tallin, finalizat cu elaborarea în 2014 a Manualului de la Tallin de drept internațional aplicabil în războiul cibernetic; între documentele operaționale ale Alianței cu elemente de DIU trebuie amintită și Noua Politică NATO din 2014 referitoare la Femei, Pace și Securitate, în care se reflectă punerea în practică a principiilor cristalizate prin Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU nr. 1325/2000 cu același subiect privind protejarea drepturilor persoanelor de sex feminin de violențele conflictelor armate dar și înlăturarea impedimentelor privind participarea femeilor în prevenirea, gestionarea și rezolvarea conflictelor ca și în operațiile de pace¹.

O acțiune la fel de globală și de cuprinzătoare pentru reafirmarea și dezvoltarea DIU a avut-o în ultimii ani și OSCE. Pe lângă misiunile în teren de urmărire și evaluare a aplicării DIU, între care cea din Ucraina s-a dovedit deosebit de laborioasă, organizația pan-europeană a elaborat și documente cu un impact deosebit asupra evoluției DIU. Între acestea, un loc aparte îl ocupă Raportul Oficiului de la Varșovia pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului privind situația drepturilor omului în cazul deținuților de la Guantanamo², în care analiza și recomandările formulate sunt bazate pe documentele pertinente ale OSCE din domeniul dreptului internațional al drepturilor omului, ca și ale dreptului cutumiar și convențional umanitar, avându-se în vedere în special instrumentele ratificate de SUA dar și interpretările asupra standardelor umanitare ca și valoarea documentelor de Soft-law ale principiilor generale ale DIU. Tot în anul 2015, Misiunea OSCE din Serbia a elaborat, cu sprijinul financiar al UE, analiza asupra proceselor crimelor de război judecate în anii 2003-2014 în Serbia³, știut fiind că justiția internațională de la Haga este doar complementară celei naționale iar după închiderea Tribunalului penal internațional pentru fosta Iugoslavie, responsabilitatea acuzaților de crime de război rămâne în sarcina tribunalelor din statele ai căror cetățeni sunt; perspectiva asupra aplicării DIU se regăsește în special în capitolul șase al Analizei (p. 63-73), referindu-se la existența unui conflict armat în condițiile în care codul penal sârb incriminează crimele de război.

Guvernațiile naționale s-au preocupat și ele de evoluția DIU plecând de la realitatea că statele reprezintă principalele subiecte ale dreptului internațional. Este semnificativ, în acest sens, un articol publicat într-o revistă de specialitate din SUA⁴ sub titlul „*War is governance*”, care amintește de formula clausewitziană a războiului ca fiind o continuare a politicii cu alte mijloace dar subliniază că „*deși respectarea dreptului războiului se poate dovedi uneori mai costisitoare pe termen scurt, statele cu forțe armate numeroase vor fi beneficiare ale respectării dreptului internațional pe termen lung*”. În aceeași ordine de idei se înscrie și tendința de afirmare a principiului domniei legii (rule of law) nu numai în timp de pace, la nivel național ori internațional, ci și în timp de conflict armat; este elocvent în acest sens proiectul Academiei de DIU și Drepturile Omului de la Geneva⁵ intitulat „*Rule of law in armed conflict*” (RULAC Project) care își propune sprijinirea implementării dreptului internațional al conflictelor armate pe baza unei analize globale a informațiilor din domeniul DIU, dreptul internațional al drepturilor omului, dreptul internațional penal și dreptul refugiaților. Se poate spune că „RULAC

¹ A.V. Istrătescu, *Implicarea ONU, NATO, UE și OSCE în asigurarea securității umanității*, în Buletinul UNAP „Carol I” nr. 1/2015, p. 202.

² *Raport Human Rights Situation of Detainees at Guantanamo*, OSCE, ODIHR, Warsaw, 2015.

³ *War crimes proceedings in Serbia (2003-2014)*, An analysis of the OSCE Mission to Serbia's monitoring results, Belgrade, 2015.

⁴ Eyal Benvenisti, *War is governance*, în *Michigan Law Review*, volume 112, issue 8/2014, p. 1363-1414.

⁵ Alte proiecte ale Academiei de la Geneva se referă la justiția tranzițională, grupurile armate nestatale, demnitatea umană în război etc.

Proiect” este similar „Clauzei Martens” din tratatele de drept internațional umanitar deoarece își propune să demonstreze că și conflictele armate trebuie să se conformeze unor principii universale (scrise ori nescrise) ca moralitatea, corectitudinea, dreptatea, umanitatea și protecția victimelor.

„Barbaria concretului” relațiilor internaționale face ca progresul idealului domniei legii în conflictele armate să se facă în realitate prin pași relativi mici dar esențiali în consolidarea culturii de DIU. Așa este cazul manualelor militare de drept al războiului pe care tot mai multe state au înțeles că trebuie să le pună la dispoziția forțelor armate pentru conștientizarea standardelor de comportament pe timpul ostilităților militare. Un bun exemplu al aparițiilor inovatoare în acest domeniu este manualul britanic de **„Sprijin Juridic al Operațiilor Întrunite”** în care se arată că DIU reprezintă esența dreptului militar operațional, comandanții și consilierii lor juridici, ca și întregul personal având obligații și responsabilități stricte în asigurarea domniei legii în operații¹. Un alt exemplu este doctrina australiană a dreptului conflictelor armate care-i orientează pe comandanții de la toate nivelurile ierarhice militare în planificarea și conducerea operațiilor forțelor armate în conflictele armate, detaliind responsabilitățile și obligațiile de DIU ale personalului militar în strânsă legătură cu celelalte doctrine operaționale; ceea ce înseamnă că învățarea și respectarea regulilor DIU nu pune în primejdie îndeplinirea misiunilor primite². Continuând lungă tradiție de reglementare juridică operațională a armatei americane, Departamentul Apărării din SUA a elaborat în iunie 2015 un **manual de drept al războiului** de 1200 de pagini³, în care se susține că „*autocontrolul necesar pentru formarea reținerii de a comite crime de război în stresul luptei asigură aceeași bună ordine și disciplină necesare acțiunii coezive de succes în misiune*”.

Și organizații academice ori neguvernamentale au avut preocupări în acest sens. În februarie 2009, CICR a elaborat **„Orientările interpretative ale noțiunii de participare directă la ostilități în DIU”** conform principiilor și normelor dreptului umanitar cutumiar și convențional, fără a prejudicia însă ramurile de drept conexe precum dreptul utilizării forței între state ori dreptul drepturilor omului⁴. La fel, în mai 2009, Universitatea Harvard a contribuit la progresul DIU prin elaborarea în cadrul Programului său de cercetare în domeniul politicii umanitare și conflictelor un **Manual al Dreptului Internațional aplicabil în războiul aerian și cu rachete**, problematică rezolvată doar parțial până în acel moment de Regulile de la Haga din 1922-1923, de Protocolul adițional I din 1977 sau de Manualul de la San Remo din 1994. În aceeași ordine de preocupări s-a înscris și Seminarul organizat de Forumul pentru drept internațional penal și drept umanitar⁵ de la Oslo care a reamintit că în dezvoltarea manualelor militare de drept umanitar și militar s-au investit expertiză și eforturi admirabile, astfel că multe țări le consideră o componentă indispensabilă a cadrului juridic specific activității forțelor armate, de securitate și ordine publică.

Statele au la dispoziție multiple posibilități de implementare a DIU, singura condiție fiind existența voinței politice în acest sens. Republica Moldova, spre exemplu, și-a modificat și completat codul penal prin intermediul legii nr. 64/2003 cu infracțiuni de genocid, împotriva umanității, infracțiuni de război împotriva persoanelor sau proprietății, de utilizare de mijloace și metode de război interzise, inclusiv aceea de dare sau executare a unor ordine vădit ilegale și de neexecutare sau executare necorespunzătoare a controlului asupra forțelor armate, precum și de definire legală a unor termeni precum „*persoană protejată de DIU*” în conflictele armate internaționale și neinternaționale, mercenari, semne distinctive de DIU, instanțe penale internaționale; mai mult ca sigur că acest demers a fost posibil după

¹ JWP 3-46/2005, Ministry of Defence, United Kingdom, 3005.

² ADDP 06.4, *Law of armed conflict*, Canberra, 2006.

³ *Law of war Manual*, Department of Defence, United States, 2015.

⁴ Publicate în RICR, volume 90, no. 872, december 2008, p. 991-1041.

⁵ Nobuo Hayashi (editor), *National Military Manuals on the Law of Armed Conflict*, Torkel Opsahl Academic Epublisher, Oslo, 2010.

introducerea studierii DIU în instituțiile de învățământ interesate de această problematică, precum Universitatea de Studii Europene din Moldova, activitate acompaniată de apariția manualelor de DIU¹. În România, activitatea de aplicare a dreptului internațional umanitar a fost coordonată în ultimii ani de Comisia Națională de DIU astfel încât din anul școlar 2011-2012 s-a introdus în programa școlară a liceelor și disciplina opțională DIU iar în 2014 a apărut Manualul Oficiului Național pentru Cultul Eroilor referitor la strămutarea mormintelor de război, ONCE realizând la 25 octombrie 2015 și primul Memorial de război al ostașilor români căzuți la Stalingrad. A continuat, de asemenea, apariția lucrărilor de specialitate în acest domeniu² la Facultatea de Drept a Universității București s-a introdus, ca disciplină de studiu Dreptul internațional al drepturilor omului, umanitar, al refugiaților nu numai la licență și master ci și la Școala Doctorală de Drept, ca disciplină obligatorie a programului de studii universitare avansate, avându-l ca titular pe prof. Cornelii Liviu Popescu. Din păcate, spre deosebire de alte câteva state europene, România n-a reușit să ratifice până în prezent, probabil din rațiuni politico-strategice, nici Convenția de la Oslo din 2008 cu privire la armele cu submuniție (intrată în vigoare în 2010 după ce 30 de state au ratificat-o) și nici amendamentul la Statutul Curții Penale Internaționale de la Kampala din 2010 privind definirea crimei de agresiune (neintrat încă în vigoare).

Reafirmarea și dezvoltarea multiplicată a documentelor de DIU, într-o enumerare ce nu poate fi exhaustivă, s-a datorat nu numai maturizării conștiinței umanității că astfel se apără de catastrofele tragice provocate de război ci și recursului repetat la forță în relațiile internaționale, provocator inerent al violărilor grave și sistematice ale dreptului umanitar al conflictelor armate. Confrontările din al doilea deceniu al secolului 21 au depășit nu numai cadrul juridic existent al ordinii internaționale și tipologia cu care ne familiarizaserăm la sfârșitul secolului trecut. Au intrat în limbajul curent, adăugându-se unor termeni deja răspândiți, ca război asimetric sau război împotriva terorismului, expresii mai noi precum „război hibrid” sau, în ceea ce-i privește pe combatanți, „omuleții verzi” și „lupii singuratici”, noțiuni referitoare mai ales la actele de război din Estul Ucrainei și la cele de terorism care afectează întreaga lume. Dacă „războiul hibrid” este o noțiune occidentală ce pune accentul pe particularitatea unor ostilități militare de a avea frontiere fluide, deosebite de războiul clasic, în Rusia se vorbește în aceeași situație conflictuală din Estul Ucrainei de un război „de nouă generație”, se propune însă și noi termeni, precum „război non-liniar” ori „comprehensive warfare”, cu referire directă la combinația dintre conflictul armat internațional și cel neinternațional, între mijloace de luptă convenționale și neconvenționale și între actorii statali și non-statali, inclusiv civili³. Spre deosebire de situația tradițională în care combatanții puteau fi identificați ca aparținând forțelor armate ale beligeranților, în războiul hibrid acționează „omuleții verzi” neidentificați și nerevendicați de nimeni, în ambele tabere care se confruntă în Ucraina existând batalioane de „paramilitari” mai mult sau mai puțin legali, care nu se află întotdeauna sub controlul și autoritatea statelor care se confruntă astfel că disciplina lasă de dorit și, de aici, și încălcarea principiilor și normelor DIU⁴.

¹ O. Bălan, V. Rusu, V. Nour, *Drept internațional umanitar*, Chișinău, 2003.

² I. Gâlea, *Folosirea forței în dreptul internațional*, Ed. Universul Juridic, București, 2009; I. Dragoman, D. Ungureanu, V. Velișcu, C. Stănculescu, *Manual de DIU pentru forțele de ordine și siguranță publică*, Ed. Sitech, Craiova, 2011; I. Cloșcă, D. Codiță, *Dicționar enciclopedic de DIU*, Ed. Karta Graphic, Ploiești, ARDU, vol. I, 2013, vol. II, 2014; I. Gâlea, *Aplicarea normelor DIU în cazul operațiilor antiteroriste*, Ed. C.H. Beck, București, 2013; N. Lupulescu, *Drept umanitar*, Ed. C.H. Beck, București 2009; I. Dragoman, D. Ungureanu, *DIU aplicabil în noile tipuri de conflicte armate*, Ed. Sitech, Craiova, 2013; ARDU-PH, *Drepturile omului, o problemă mereu actuală*, Ed. Karta Graphic, Ploiești, 2014; E.R. Vișan, D. Codiță (coord.), *DIU – actualități, perspective, provocări*, Ed. Karta Graphic, Ploiești, 2014; Laura-Maria Crăciunean, *Drept internațional umanitar*, Ed. Hamangiu, 2014; I. Dragoman, D. Ungureanu, *Drepturile omului și dreptul umanitar pentru forțele de ordine și siguranță publică*, Ed. Sitech, Craiova, 2015.

³ O. Manea, *Buna guvernare – linia întâi a războiului hibrid*, în FP România, august-septembrie 2015, p. 38.

⁴ S. Velenciuc, *Războaiele paramilitarilor*, în FP România august-septembrie 2015, p. 40.

Aceeași situație pare să existe și în atentatele teroriste, tot mai descentralizate, până la nivel individual, astfel încât trebuie și reconsiderată lupta globală împotriva terorismului internațional. Exemple în acest sens sunt grupurile teroriste derivate din Al-Qaida, precum Frontul Al-Nusrah (FAN) și Statul Islamic al Irakului și Levantului (SILL sau Daesh) dar și Boko Haram din Nigeria și statele din jur, Camerun, Ciad, Niger și Benin. Pentru această din urmă grupare este mai cunoscută luarea ca ostateci la 14 aprilie 2014 a 200 de fete dintr-un oraș din Nigeria, a căror soartă n-a fost elucidată încă, ca și alte preluări de persoane a căror eliberare imediată se impune fără condiții; chiar dacă terorismul amenință în general pacea și securitatea întregii lumii, fără a fi asociat vreunei religii, națiuni, civilizații sau grup etnic, organizația Boko Haram se opune valorilor occidentale și comite atrocități și încălcări grave ale drepturilor omului și DIU, mai ales împotriva civililor, copiilor, fetelor, femeilor, grupurilor etnice și religioase minoritare, școlilor, piețelor și bunurilor publice. Prin intermediul Daesh, efectele terorismului s-au resimțit până în Europa, nu numai sub forma sutelor de mii de refugiați de război și de regimul represiv al acestei grupări teroriste dar și sub acela al atentatelor sinucigașe. Anul 2015 a început în Franța cu atentatul asupra redacției revistei Charlie Hebdo și s-a finalizat în 13 noiembrie cu atentatele din Paris care au provocat moartea a 130 de civili, ceea ce l-a determinat pe președintele țării să declare că Franța este în stare de război. Să adăugăm la toate acestea și eventualele „erori” care pot fi provocate de războiul hibrid și cel împotriva terorismului, cum ar fi doborârea unor avioane de pasageri în Ucraina și Egipt sau a avionului rus de bombardament de către Turcia, ori atacarea unor obiective protejate; în acest sens, un comandant american din Afganistan a declarat recent că bombardarea în primăvara anului 2015 a spitalului din Kunduz în care lucra organizația umanitară „**Medici fără frontiere**”, soldat cu 30 de morți a fost o „eroare umană, acoperită de erori procedurale și de utilizare a echipamentelor greșite”.

Inspirată de documente și fapte ca cele prezentate anterior, știința DIU s-a îmbogățit cu reacții oportune ale statelor și organizațiilor internaționale, cu sentințe eficace ale tribunalelor penale naționale și internaționale dar și cu dezvoltările doctrinare¹ care să permită prevenirea și pedepsirea crimelor de război. Recunoscând că eficacitatea DIU depinde de acțiuni complementare și sinergice în toate domeniile de promovare a drepturilor omului și libertăților fundamentale, propunerea noastră de compendiu științific în acest domeniu se referă la aprofundarea aspectelor sale esențiale și anume: fundamentele DIU; dreptul la război; dreptul militar internațional; dreptul umanitar internațional; aplicarea DIU; jurisdicția crimelor de război; România și DIU. Credem cu toată tăria că o astfel de abordare doctrinară va permite tuturor autorităților și agenților publici dar și membrilor societății civile din România să facă față cu responsabilitate și eficiență, în deplină cunoștință de cauză, provocărilor pe care violările drepturilor omului și ale dreptului internațional umanitar le pune în fața întregii umanități.

¹ Dintre aparițiile editoriale recente în domeniu amintim: D. Fleck, F.D. Gill, *The handbook of the international law of military operations*, Oxford University Press, 2014; A. Orford, *International Authority and the Responsibility to Protect*, Oxford University Press, 2014; R. Thakur, *The United Nations, peace and security*, Cambridge University Press, 2014; G. Robertson *Crimes against humanity: The Struggle for Global Justice*, Penguin Books Ltd, United Kingdom, 2012; D. Thürer, *International Humanitarian Law, theory, practice, context*, Brill/Nijhoff, 2011.

PARTEA ÎNTÂIA

FUNDAMENTELE DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR

Moartea lui Achilles

*Și acum, războiul durând de aproape zece ani, Neptun
se adresează zeului cu plete Smintheus cu aceste cuvinte:
„O, cel mai iubit de mine din toți fiii fratelui meu,
care ai ridicat cu mine zidurile zadarnice ale Troiei,
oare nu gemi când privești această cetate care în curând va cădea?
Nu te doare că au fost ucise atâtea mii de eroi care apărau zidurile?
Și totuși acel crud și mai sângeros decât războiul însuși,
distrugătorul operei noastre, Achille. trăiește încă.
Dă-mi-l mie. îl voi face să simtă ce pot cu tridentul.
Și, fiindcă nu ne este dat să luptăm cu dușmanul de aproape,
ucide-l cu o săgeată ascunsă și venită pe neașteptate”.*

*A consimțit Delianul, ascultând deopotrivă de mânia unchiului său
și de a sa. Învăluit într-un nor, se duce în armata troiană
și în mijlocul măcelului zărește pe Paris, care arunca
săgeți rare printre lacheii necunoscuți. Arătându-se că e zeu, spune:
„Ce pierzi săgețile în sângele celor de jos? Dacă ai grijă de-ai tăi,
întoarce-te împotriva Aeacidului și răzbună-ți frații uciși”.*

*A zis, și arătând pe Peleianul, care așternea la pământ
ostași troieni cu fierul armelor, a întors contra lui arcul lui Paris
și a îndreptat cu mână sigură săgeata aducătoare de moarte.
Așadar tu, Achille, învingătorul atâtor viteji,
ești învins de un fricos răpitor al unei femei.
Acum Aeacidul, spaimă a frigienilor, podoabă și ocrotire
a neamului grecesc, căpetenie neînvincă în război, e ars pe rug.
Același zeu îl înarmase și același l-a ars. Acum e cenușă și
din Achille cel atât de mare rămâne o nimica toată, care nu umple bine o urnă mică.
Dar gloria lui trăiește și umple lumea întreagă*

Ovidius, Metamorfoze

CAPITOLUL 1

EVOLUȚIA, DENUMIREA ȘI DEFINIȚIA

Statele, de la apariția lor ca entități de sine stătătoare, au intrat în relații unele cu altele, la început sporadic și accidental, pentru ca, pe măsura trecerii timpului, raporturile dintre ele să se extindă treptat, ajungând la dimensiunile actuale, care cuprind toate domeniile vieții social-economice, politic, cultural, medical, sportiv etc. Aceste relații au îmbrăcat de la început două forme principale: de colaborare și de luptă, de confruntare. Relațiile de colaborare sunt guvernate de norme juridice, făcând parte din dreptul internațional public, cele de luptă, de norme ce alcătuiesc dreptul internațional umanitar¹.

1.1. Geneza și evoluția războiului

Sun Tzu în „Arta Războiului” precizează că: „Războiul este o problemă de o importanță vitală pentru stat, domeniul vieții și al morții, calea care duce spre nimicire sau supraviețuire²”. Este evident că natura și modalitățile de purtare ale războiului au evoluat în funcție de evoluția generală a societății omenești, iar consecințele sale au fost diferite pe parcursul istoriei³. Alvin și Heidi Toffler⁴ disting trei moduri de utilizare a violenței armate organizate. Chiar și în comuna primitivă, colectivitățile umane se luptau pentru a răzbuna omoruri, pentru a răpi femei sau pentru accesul la vânat; această violență însă era sinonimă cu războiul⁵. Abia când revoluția agricolă a lansat primul mare rol de schimbări în istoria omenirii și s-au constituit statele antice au apărut și războaiele ca ciocniri sângeroase între state. Până în Evul Mediu, războaiele din primul val poartă pecetea inconfundabilă a economiilor agrare care le-au dat naștere, nu numai în sens tehnologic, ci și în sens al organizării, comunicațiilor, logisticii, administrației, structurilor de recompensare, stilurilor de comandă și ipotezelor culturale⁶.

Cel de-al Doilea Val de schimbări istorice lansat de revoluția industrială a făcut ca distrugerile de masă să devină esența beligeranței din epoca producției industriale de masă bazată pe tehnologia coșului de fum. Elementele acestei schimbări revoluționare a războiului au fost: înlocuirea războiului „limitat” cu cel „nelimitat”; transformarea lui dintr-o ciocnire între conducători într-o ciocnire între popoare, între armate regulate bazate pe serviciul militar obligatoriu; organizarea și doctrina; creșterea puterii de foc a armamentelor și apariția unor noi tactici; extinderea teatrului de război. Punctul culminant al celui de-al Doilea Val a fost apariția armelor de distrugere în masă⁷.

Cu rădăcini anterioare acestui eveniment, războiul din Golf din 1991 a fost expresia tipului de violență armată a celui de-al Treilea Val, războiul epocii informaționale bazată pe cunoaștere, demasificare, accelerarea schimbărilor. În fapt, în Golf, s-au purtat simultan două războaie, unul vizibil de tip industrial și altul invizibil, radical diferit, cu o natură a beligeranței complet modificată. Rezultatul a fost o imagine foarte asepticizată a războiului, o formă de luptă aparent scutită de carnagii, dusă cu arme ale celui de-al Treilea Val, concepute pentru o precizie maximă, distrugere specializată și minime pagube colaterale. În ultima perioadă de timp se discută tot mai des despre conceptul de „război bazat pe rețea” ca fiind expresia tipului de violență specifică celui de-al Patrulea Val, dar această noțiune nu este delimitată și clarificată complet încă.

¹ I. Cloșcă, I. Suceavă, *Tratat de drept internațional umanitar*, Ed. V.I.S. Print, București 2000, p. 12.

² Sun Tzu, *Arta Războiului*, p. 7.

³ I. Dragoman, *Drept internațional umanitar*, Ed. Fundației „Andrei Șaguna, Constanța”, 1999, p. 6-8.

⁴ Alvin și Heidi Toffler, *Război și antirăzboi. Supraviețuire în zorii secolului XXI*, Ed. Antet 1995, p. 46-101.

⁵ I. Dragoman, *op. cit.*, p. 6.

⁶ D. Toma, *Drept internațional umanitar*, Ed. Fundației „Andrei Șaguna”, Constanța, 2005, p. 4.

⁷ I. Dragoman, *op. cit.*, p. 6.

S-a încercat definirea războiului încă din antichitate. Cicero îl definește ca înfruntare violentă iar Hugo Grotius sesizează că prin cuvântul *bellum* (cu origine în *duellum*) se înțelege nu numai acțiunea, ci și starea celor care se înfruntă în mod violent¹. Pentru epoca modernă, cea mai cunoscută definiție aparține lui Karl von Clausewitz, potrivit căruia războiul este un act de violență destinat constrângerii adversarului de a se supune voinței noastre, fiind o continuare a politicii cu alte mijloace². Iar fondatorul polemologiei remarca faptul că războiul este o formă de violență, cu trăsătura esențială de a fi metodic și organizat în ceea ce privește grupările luptătoare și modalitățile de ducere; mai mult, el este limitat în timp și spațiu fiind supus unor reguli speciale foarte variabile, o altă caracteristică a sa fiind aceea că este sângeros, căci dacă nu implică distrugerii de vieți umane, el rămâne doar un schimb de amenințări³. Conceptul juridic de război se referă la recursul la forță și obiectivul de a înfrânge adversarul, fiind fie un procedeu de autoapărare, un mod coercitiv de executare a dreptului internațional (H. Kelsen), fie o luptă armată între state, voită de cel puțin un stat și dusă în vederea unui interes național (L. Delbez), un element psihologic (voința de a face război), un element material (lupta armată), și un element teleologic (servirea interesului național)⁴. Toate aceste definiții insistă pe utilizarea mijloacelor violenței armate ca esență a războiului, iar expresiile metaforice „război economic”, „război psihologic”, „război informațional” exced conceptului propriu zis. Oricum el rămâne un fenomen deosebit de complex care antrenează diferitele aspecte ale vieții sociale, fapt pentru care în jurul lui s-au creat adevărate ramuri de cercetare precum arta războiului, politica militară, sociologia războiului, istoria artei militare, polemologia⁵, dreptul războiului.

1.2. Denumirea de drept internațional umanitar

Analizele militare, istorice, psihologice, economice sociologice etc., nu pot fi complete fără cercetarea normelor juridice referitoare la război, norme al căror ansamblu formează dreptul războiului. Dacă războiul este un fenomen curent al raporturilor dintre state, este normal ca dreptul internațional să normeze această stare și să se preocupe de protecția oamenilor în astfel de situații⁶. Ca urmare dreptul internațional a fost definit ca fiind chiar un „drept al războiului”, concept care are două sensuri.

Într-un sens subiectiv prin dreptul războiului se înțelege facultatea statelor de a-și reglementa raporturile reciproce prin intermediul acestui adevărat instrument al politicii naționale care presupune utilizarea mijloacelor violenței armate. Încă de la apariția și formarea comunității statale incipiente, s-a recunoscut entităților statale prerogativa de a recurge la război în promovarea intereselor ca o continuare a politicii cu alte mijloace. Mai mult, s-a considerat că aceasta ar fi un adevărat „drept”, un act licit derivat din suveranitate și, ca atare, o reală procedură „legală” de soluționare a litigiilor dintre state. Romanii numeau acest drept „*jus ad bellum*” (dreptul la război). În susținerea acestui drept, doctrinele politico-juridice formulează justificări „juridice”, ca autoconservarea, necesitatea, autoprotecția, menținerea echilibrului de forțe ș.a.⁷ În practica statelor se concretizează astfel concepția că războiul constituie o

¹ H. Grotius, *Despre dreptul războiului și al păcii*, Ed. Științifică, București, 1968, p. 104.

² Karl von Clausewitz, *De la Guerre*, Editions du Minuit, Paris 1950, p. 51.

³ G. Bouthoul, *Le phenomene guerre*, Payot, 1962.

⁴ I. Motoc, *Interpreter la guerre, les exceptions de l'article 2 par. 4 de la Charte de l'ONU dans le pratique de Conseil de Securité*, Editions Babel, București 1997, p. 10-11.

⁵ Termenul provine din limba greacă („*polema*” – război și „*logos*” – știință) și își propune ca obiect cercetarea fenomenului războiului, studiind structurile beligere și periodicitatea conflictelor.

⁶ I. Dragoman, *op. cit.*, p. 9.

⁷ Hugo Grotius afirma că dreptul material sau dreptul ginților încuviințează ca legitim războiul drept căci este îngăduit să se răspundă la forță prin forță, acest drept fiind statornicit chiar de la natură și găsea nenumărate argumente în acest sens, v. Hugo Grotius, *op. cit.*, p. 119-152. De asemenea, în „*De spiritual legilor*”, Montesquieu afirma că, între societăți, dreptul de legitimă apărare implică uneori necesitatea de a ataca, atunci când un popor vede că o pace de o lungă durată ar da altui popor puțința să-l distrugă și să-l distrugă și că atacul este în acel moment singurul mijloc de a preîntâmpina această distrugere, în Montesquieu, *Despre spiritual legilor*, Ed. Științifică, București, 1964, vol. I, p. 174.

procedură legitimă, ultimul mijloc la care politica statelor este îndreptățită să recurgă în rezolvarea disputelor dintre ele ca să-și apere și să-și asigure realizarea drepturilor lor. Evoluția concepțiilor și instituțiilor juridice privind recurgerea la război în relațiile interstatale a parcurs mai multe etape istorice până în prezent când în dreptul internațional s-a consacrat ca o normă imperativă de *jus cogens gentium*, principiul fundamental al nerecurgerii la forță și la amenințarea cu folosirea forței împotriva suveranității, integrității și independenței politice a statelor sau în orice alt mod incompatibil cu scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite¹.

Cea de-a doua semnificație a noțiunii de „dreptul războiului” este cea de totalitate de norme juridice care reglementează declanșarea, desfășurarea și încheierea ostilităților militare, ceea ce la romani echivala cu expresia „*jus in bello*” (dreptul în război). În acest înțeles obiectiv, dreptul războiului este o parte a dreptului internațional care cuprinde regulile create prin acordul de voință al statelor având ca scop reglementarea conflictelor armate în vederea atenuării efectelor distructive ale acestora, fiind susceptibile a fi duse la îndeplinire prin utilizarea constrângerii exercitate tot de state, individual sau colectiv asupra beligeranților². În acest înțeles, încă din 1625, Hugo Grotius analiza regulile generale cu privire la ceea ce este îngăduit într-un război după dreptul natural³. Concret, în această accepțiune, dreptul războiului a însemnat întotdeauna impunerea de restricții juridice acțiunilor militare prin intermediul cutumei sau convențiilor și protejarea unor valori în caz de conflict armat⁴; încălcarea lor a constituit și constituie infracțiuni grave care sunt denumite crime de război sau crime împotriva umanității.

Expresiile echivalente ale conceptului de „drept al războiului” în sens obiectiv sunt: „dreptul de la Haga”, care fixează drepturile și obligațiile beligeranților în conducerea acțiunilor militare precum și „dreptul de la Geneva” care cuprinde normele referitoare la protecția victimelor conflictelor armate, a populației și bunurilor civile, a organismelor care au grija acestora⁵. Observăm că dreptul de la Haga se completează cu cel de la Geneva astfel încât împreună formează dreptul războiului tradițional, dreptul de la Haga conținând și norme umanitare iar cel de la Geneva reglementând, într-o anumită măsură, comportamentul forțelor armate în acțiune. Conflictele de codificare de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX au consacrat dreptul războiului în formula „legile și obiceiurile războiului”. În sfârșit, ultima mare codificare din anul 1977 reunește cele două ramuri – dreptul războiului (Hugo) și dreptul umanitar (dreptul de la Geneva) – într-un nou concept: „dreptul internațional umanitar al conflictelor armate”, aceasta fiind denumirea oficială⁶.

1.3. Definiția dreptului internațional umanitar

Cea mai simplă definiție a dreptului internațional umanitar este aceea de ansamblu al normelor care asigură protecția omului în conflictul armat⁷. Dar definiția dată în literatura de

¹ Art. 2 Carta ONU.

² I. Dragoman, *op. cit.*, p. 10.

³ H. Grotius, *op. cit.*, p. 605.

⁴ J. Pictet, *Development et principes du droit international humanitaire*, Paris, 1983, p. 28-29.

⁵ I. Dragoman, *Drept internațional aplicabil în conflictele armate*, Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1993, p. 8-9.

⁶ În cuprinsul Protocolului, sunt utilizate și alte expresii, precum: „reguli de drept internațional privind relațiile diplomatice” (art. 5); „Orice altă regulă de drept internațional aplicabilă acestei Înalte Părți Contractante” (art. 36); „reguli existente generalmente recunoscute de drept internațional aplicabile spionajului și folosirii pavilioanelor și conducerea conflictelor armate pe mare” (art. 33 par. 3); „reguli de drept internațional aplicabile în conflictele armate pe mare sau în aer” (art. 49 par. 3); „alte reguli de drept internațional aplicabile” (art. 51 par. 1); „drept internațional” (art. 56 par 3); „alte norme de drept internațional care guvernează protecția drepturilor fundamentale ale omului în timpul unui conflict armat cu caracter internațional” (art. 72); „reguli de drept internațional aplicabile” (art. 75 par. 7);

⁷ *Humanitarian Law in Armed Conflicts Manual, The Federal Ministry of Defence of the Federal Republic of Germany*, 1992, p. 11.

specialitate este aceea că dreptul internațional umanitar al conflictelor armate este ansamblul de norme de drept internațional, de sorginte cutumiară sau convențională, destinate a reglementa în mod special problemele survenite în situațiile de conflict armat internațional public¹. Apartenența la dreptul internațional public este deci genul proxim al definiției; ca urmare, dreptul internațional umanitar va avea toate caracteristicile generale ale acestuia. Iar reglementarea problemelor survenite în situații de conflict armat reprezintă diferența specifică a definiției care ne indică și caracteristicile dreptului internațional umanitar: a) caracterul dual al violenței și, în același timp, de drept al asistenței umanitare; b) actualitatea lui, chiar și după interzicerea recursului la forță și perpetuarea sa atâta timp cât vor exista războaie; c) complexitatea, rezultă din multitudinea reglementărilor, obiectului, destinatarilor, problemelor de aplicabilitate; d) simplitatea lui, bazată pe îmbinarea principiului umanității cu cel al necesității militare și care arată că nu-ți trebuie studii juridice pentru a ști care sunt crimele de război; e) integralitatea și în același timp ambiguitatea lui, în sensul că pare a fi straniu, dacă nu paradoxal să reglementeze violența armată ce pare a fi prin esență refractară dreptului, în același timp el existând ca un ansamblu de reguli ce trebuie înțelese și aplicate nu numai în fața tribunalelor ci și pe parcursul luptelor².

Scopul dreptului internațional umanitar în sens obiectiv nu este de a interzice războiul ci de a-i micșora urmările distructive, de a împuțina suferințele ce le cauzează și de a elimina pierderile și pagubele inutile, deci de a asigura protecția drepturilor omului în caz de conflict armat. Acest scop de păstrare a sentimentului omeniei în timpul acțiunilor ce presupune folosirea violenței armate se corelează, în dreptul conflictelor armate, cu rațiunea de a fi a războiului și anume cu obiectivele militare ale statelor; continuarea politicii statale cu alte mijloace decât cele non-violente nu a însemnat niciodată și nu înseamnă nici astăzi distrugerea totală a adversarului ci numai anihilarea sau slăbirea potențialului său militar, beligeranții neavând dreptul de a folosi forța armată peste limitele necesare obținerii victoriei. Ceea ce înseamnă că dreptul războiului este compatibil și chiar are ca obiect protejarea, în măsura impusă de necesitățile militare, a drepturilor omului în timp de conflict armat. Această corelație între scopul războiului este prezentată încă în primele instrumente internaționale în domeniu. Declarația de la Sankt-Petersburg din 1868 „a fixat limitele tehnice unde necesitățile războiului trebuie să se oprească în fața exigențelor umanității” considerând „că progresele civilizației trebuie să aibă ca efect atenuarea pe cât posibil a calamităților războiului; că singurul scop legitim pe care statele trebuie să-l opună în timpul războiului este slăbirea forțelor militare ale inamicului; că, în acest scop, este suficient să se scoată în afara luptei cel mai mare număr de oameni; că acest scop ar fi depășit prin folosirea de arme care ar agrava în mod inutil suferințele oamenilor scoși în afara luptei sau ar face moartea lor inevitabilă; că folosirea unor asemenea arme ar fi contrară legilor umanității³”.

Dreptul umanitar propriu-zis, care din titlu subliniază scopurile umanitare ale dreptului aplicabil în conflictele armate a fost elaborat exclusiv în profitul victimelor, având drept prioritate omul și principiile umanitare, ca elemente primordiale de pace și civilizație. Normele din această categorie sunt în prezent concretizate în cele patru Convenții elaborate la Geneva la 12 august 1949 și cele două Protocoale adiționale la aceste convenții, adoptate la 8 iunie 1977.

¹ I. Cloșcă, I. Suceavă, *op. cit.*, p. 14.

² E. David, *Principes de droit des conflits armés*, Bruylant, Bruxelles, 1994, p. 29-34 și *Le droit international humanitaire*, Textes & documents, M.A.E., Bruxelles, 1996, p. 5-7.

³ *Dreptul internațional al conflictelor armate, documente*, ARDU, Casa de Editură și Presă Șansa SRL, București 1993, p. 12.